

Nasza codzienna mowa. O języku potocznym

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Film edukacyjny](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Miron Białoszewski, *Pamiętnik z powstania warszawskiego*, Warszawa 2014, s. 21–22.
- Źródło: Steven Pinker, *Piękny styl. Przewodnik człowieka myślącego po sztuce pisania XXI wieku*, tłum. A. Nowak–Młynikowska, Sopot 2016, s. 24–25.
- Źródło: Stanisław Rospond, *Gramatyka historyczna języka polskiego*, Warszawa 1973, s. 17.

Nasza codzienna mowa. O języku potocznym

Źródło: domena publiczna.

Język potoczny to odróżniająca się od literackiego czy oficjalnego odmiana języka narodowego. Posługujemy się nim na co dzień w mowie oraz piśmie, poza sytuacjami oficjalnymi, takimi jak matura ustna, referat wygłaszany podczas konferencji, mail do osoby prowadzącej zajęcia, podanie i wiele innych.

Twoje cele

- Poznasz cechy języka potocznego.
- Rozróżnisz język potoczny i język naukowy.
- Dowiesz się, w jakich sytuacjach dopuszczalne jest używanie języka potocznego.
- Przećwiczysz wiedzę o języku potocznym, redagując przykładowy tekst.
- Zajmiesz stanowisko w sporze o to, czy internet psuje język.

Przeczytaj

Potoczna polszczyzna może występować w mowie lub piśmie. Choć zdecydowanie częściej języka potocznego używa się w mowie, to jego elementy pojawiają się także w niektórych formach tekstów pisanych: literaturze, korespondencji oraz nowoczesnej komunikacji wirtualnej, która pozwala na wymianę wiadomości w czasie rzeczywistym.

Potoczny język w mowie

Język mówiony z natury charakteryzuje się mniejszą dyscypliną, ponieważ wypowiedzi są formułowane na bieżąco, bez namysłu nad kształtem każdego zdania (na co pozwala pisanie). Implikuje to szereg cech typowych dla stylu potocznego, chociaż są osoby, które nawet w sytuacjach nieformalnych potrafią posługiwać się nienaganną, wyszukaną polszczyzną.

Charakterystyczne elementy mówionego języka potocznego to m.in.:

- pośpiech,
- skróty myślowe,
- uproszczenia artykulacyjne,
- prosta składnia (niekiedy ulegająca poluźnieniu, czyli odchodząca od norm poprawnościowych),
- brak imiesłówów przysłówkowych,
- częste używanie zaimków,
- środki ekspresywne: wykrzyknienia, [onomatopeje](#) itp.,
- niedokończone wypowiedzi,
- brak dbałości o aspekty poprawnościowy i estetyczny,
- przejęzyczenia,
- wulgaryzmy,
- zapożyczenia i neologizmy,
- szyk przestawny.

Nie wszystkie te cechy muszą wystąpić w mowie potocznej danego użytkownika języka.

Niektóre elementy, jak wulgaryzmy, bywają niemile widziane także w niezobowiązującej konwersacji. Zazwyczaj jesteśmy oceniani przez rozmówców na podstawie naszych wypowiedzi.

Źródło: domena publiczna.

Potoczny język w piśmie

Żyjemy w czasach intensywnego dążenia do ekonomii wypowiedzi pisemnych, co przekłada się na ich skrótowość i **eliptyczność**. Najwyraźniej widać to w konwersacjach prowadzonych przez komunikatory internetowe, nieoficjalnych mailach czy SMS-ach. Ciągłe upraszczanie języka pisanego przejawia się m.in. w takich zjawiskach, jak:

- liczne, także nieunormowane skróty (jbc – jakby co, nwm – nie wiem),
- zastępowanie znaków wymagających jednoczesnego użycia dwóch klawiszy znakami powstającymi z użycia jednego klawisza (bede zam. będę, slonce zam. słońce, torun zam. Toruń),
- emotikony, czyli ikony emocji, służące nie tylko precyzowaniu intencji piszącego, ale też sprowadzeniu opisu do symbolu,
- onomatopeje, czyli imitacje dźwięku, np. *haha* jako wyraz śmiechu.

Elementy mowy potocznej mogą pojawić się również w literaturze – mamy wówczas do czynienia ze stylizacją na język potoczny. Może się ona charakteryzować przesadą w zakresie naśladownictwa, np. dużą liczbą wulgaryzmów. Warto pamiętać, że styl potoczny nie musi zawierać wyrażen wulgarnych, by zachować swoją istotę.

Słownik

eliptyczność

(gr. *élleipsis* – brak, nieobecność) pominięcie w zdaniu lub wyrażeniu elementu, który można odtworzyć na podstawie kontekstu; jego brak pozostaje widoczny w strukturze składniowej

onomatopeja

(gr. *onomatopoiía* – ‘tworzenie nazw’) – wyraz dźwiękonaśladowczy

Film edukacyjny

Polecenie 1

Zapoznaj się z wykładem dr Agaty Hąci na temat polszczyzny potocznej. Wyjaśnij, jaka jest – według badaczki – najważniejsza cecha języka potocznego.

Trwa wczytywanie danych..

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DsZvoLvcO>

Film opowiada o stylu potocznym

Polecenie 2

Omów, jakie pola tematyczne słownictwa potocznego wymienia dr Agata Hącia w swoim wykładzie.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Zaznacz kolorem niebieskim słowa charakterystyczne dla polszczyzny literackiej, a kolorem czerwonym słowa charakterystyczne dla polszczyzny potocznej.

niebieski czerwony

płomienisty, sztos, uklęknąwszy, nieboskłon, no, albowiem, łebski, obczaić, wszak

Ćwiczenie 2

Zaznacz cechy języka potocznego

- skróty myślowe
- równoważniki zdań
- nadmiar zaimków
- niedbałość
- zaawansowana składnia

Ćwiczenie 3

Podaj styl, do którego należy podany tekst.

” Stanisław Rospond

Gramatyka historyczna języka polskiego

Języki słowiańskie należą do wielkiej i pradawnej rodziny indoeuropejskiej, zajmującej dziś obszar od Indii aż po zachodnie krańce Europy, od Morza Śródziemnego aż do północnych jej krańców. W budowie gramatycznej i w słownictwie zespół prasłowiański najbliższy był bałtyckiemu. W jego najbliższym sąsiedztwie byli Germanowie od północnego zachodu oraz Iranowie od południowego wschodu. Zob. schemat ugrupowania dialektów indoeuropejskich około r. 2000 p.n.e., s. 18.

Źródło: Stanisław Rospond, *Gramatyka historyczna języka polskiego*, Warszawa 1973, s. 17.

- styl potoczny
- styl publicystyczny
- styl literacki
- styl naukowy

Ćwiczenie 4

Do którego stylu należy podana wypowiedź? Jakie cechy o tym świadczą? Zaznacz poprawną odpowiedź.

w ogole dzisiaj w biedronce robilam zakupy i chcialam zaplacic legitymacja xDD

- styl potoczny
- styl publicystyczny
- styl literacki
- styl naukowy

Ćwiczenie 5

Czy obecność wulgaryzmów jest niezbędna do stwierdzenia przynależności tekstu do stylu potocznego? Odpowiedź uzasadnij.

Ćwiczenie 6

Zapoznaj się z poniższym dialogiem. Następnie przekształć go w taki sposób, by zawierał jak najmniej elementów stylu potocznego.

- Siemka, co tam?
- A nic, właśnie się zwijam na miasto.
- O, po co?
- A idziemy z Moniką obczaić taką nową restaurację na rynku, otworzyli ją parę dni temu, podobno dobre żarcie mają.
- O, super! A później co robicie? Może wbijecie do „Chimery”?
- A co, będziesz?
- Ta, ale dopiero gdzieś po dwudziestej, bo muszę parę rzeczy ogarnąć.
- Dobra, to się pomyśli, w kontakcie!
- Na razie!

Ćwiczenie 7

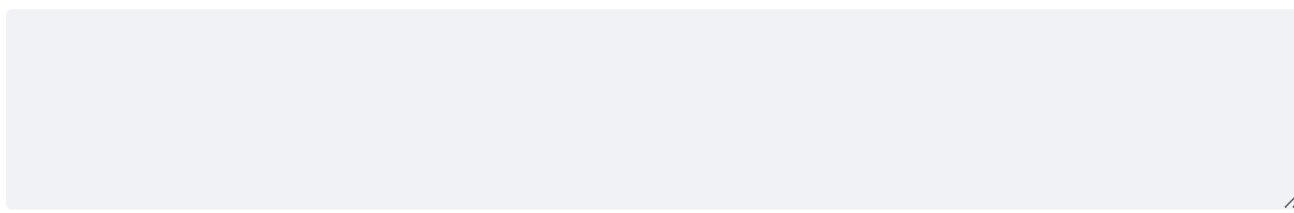
Zapoznaj się z fragmentem *Pamiętnika z powstania warszawskiego*. Odszukaj w nim cechy języka potocznego i określ, w jakim celu autor zastosował w utworze stylizację na język potoczny.

” Miron Białoszewski

Pamiętnik z powstania warszawskiego

Zlatujemy. Sypiemy na bombki. Jest ich ze dwadzieścia. Ze trzydzieści. Na kupie. Na podeście. Znów tam na tym prawie trzecim piętrze. Pałą się, syczą. I już załapuje od nich ogień ściana. Ziemia świetnie robi. Jednak. Sypiemy. Czy pomoże? Bo przecież to bucha i bucha. Pomaga. Ale tam już i te ściany prawe i lewe. Pałą się. Lecimy na dół. Mijamy się. Dobrze, że jest nas trochę. I że te kobiety. Dają gotowe już kubły z ziemią (nie jestem pewien, czy wody nagle nie zabrakło). Podają nam przez dziurę w murze, żebyśmy nie musieli niepotrzebnie przelatywać. Donoszą do schodów. Łapiemy od nich. Wlatujemy. Pamiętam, że leciałem po tych bombkach. Że po nich deptałem. Bo nie było inaczej jak. Gasiło się je po drodze. Już dogasające. Cała ta sterta. Ale co najlepsze: ściany w płomieniach coraz mniejszych. Nie do wiary. Za którymś sypnięciem ogień się skurczył do zniknu. Cud! I ugasiliśmy. W tym piekle. Akcja skończona. Wracamy.

Źródło: Miron Białoszewski, *Pamiętnik z powstania warszawskiego*, Warszawa 2014, s. 21–22.

Ćwiczenie 8

Zapoznaj się z fragmentem książki *Piękny styl. Przewodnik człowieka myślącego po sztuce pisania XXI wieku* Stevena Pinkera. Czy przekonuje cię stanowisko, jakie zajmuje autor w sporze o „czystość” języka, oraz jego argumenty?

Napisz wypowiedź argumentacyjną, w której odniesiesz się do tekstu źródłowego i przedstawisz własne stanowisko oraz argumenty dotyczące opisanego problemu.

” Steven Pinker

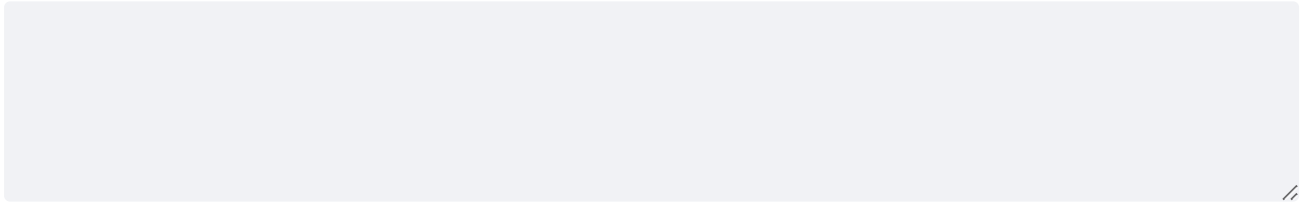
Piękny styl. Przewodnik człowieka myślącego po sztuce pisania XXI wieku

Ludzie często mnie pytają, czy w dzisiejszych czasach komukolwiek zależy na dobrym stylu. Językowi pisanemu – powiadają – zagraża nowe niebezpieczeństwo, związane z rozwojem internetu z jego krótkimi wiadomościami tekstowymi, tweetami, e-mailami i czatami. [...] Problem z teorią, że to internet czyni z nas analfabetów, polega, rzecz jasna, na tym, iż marne pisarstwo doskwierało czytelnikom we wszystkich epokach. [...]

Dzisiejsi czarnowidze wydają się nie zauważać, że niekorzystne trendy, nad którymi tak bardzo ubolewają, wiążą się z faktem, iż media ustne – radio, telefon i telewizja – ustępują miejsca mediom pisany. Nie tak dawno mówiono, że to radio i telewizja są przyczyną degradacji języka. Dzisiaj w większym stopniu niż kiedykolwiek wcześniej walutą naszego życia społecznego i kulturalnego jest słowo pisane. Nie, to nieprawda, że sprowadza się ono do naszpikowanych błędami tyrad internetowych trolli. Wystarczy przez chwilę posurfować po internecie, żeby się przekonać, iż wielu internautów ceni jasność, poprawność gramatyczną, dobrą pisownię i właściwą interpunkcję – nie tylko w książkach i mediach tradycyjnych, ale także w e-zinach, blogach, hasłach Wikipedii, opiniach konsumentów,

a nawet w e-mailach. [...] Przedstawiciele pokolenia internetowego – podobnie jak wszyscy użytkownicy języka – dostosowują wybór słów do okoliczności i odbiorców i na ogół dobrze wyczuwają, co jest właściwe w tekstach formalnych.

Źródło: Steven Pinker, *Piękny styl. Przewodnik człowieka myślącego po sztuce pisania XXI wieku*, tłum. A. Nowak-Młynikowska, Sopot 2016, s. 24–25.

Dla nauczyciela

Autor: Anna Grabarczyk

Przedmiot: Język polski

Temat: Nasza codzienna mowa. O języku potocznym

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy i rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

II. Kształcenie językowe.

1. Gramatyka języka polskiego. Uczeń:

1) wykorzystuje wiedzę z dziedziny fleksji, słowotwórstwa, frazeologii i składni w analizie i interpretacji tekstów oraz tworzeniu własnych wypowiedzi;

3) rozpoznaje argumentacyjny charakter różnych konstrukcji składniowych i ich funkcje w tekście; wykorzystuje je w budowie własnych wypowiedzi;

4) rozumie rolę szyku wyrazów w zdaniu oraz określa rolę jego przekształceń w budowaniu znaczenia wypowiedzi.

2. Zróżnicowanie języka. Uczeń:

1) rozróżnia pojęcie stylu i stylizacji, rozumie ich znaczenie w tekście;

6) rozpoznaje rodzaje stylizacji (archaizacja, dialektyzacja, kolokwializacja, stylizacja środowiskowa, biblijna, mitologiczna itp.) oraz określa ich funkcje w tekście;

3. Komunikacja językowa i kultura języka. Uczeń:

5) posługuje się różnymi odmianami polszczyzny w zależności od sytuacji komunikacyjnej;

4. Ortografia i interpunkcja. Uczeń:

1) stosuje zasady ortografii i interpunkcji, w tym szczególnie: pisowni wielką i małą literą, pisowni łącznej i rozłącznej partykuły nie oraz partykuły -bym, -byś, -by z różnymi częściami mowy; pisowni zakończeń -ji, -ii, -i ; zapisu przedrostków roz-, bez-, wes-, wz-, ws-; pisowni przyimków złożonych; pisowni nosówek (a, ę) oraz połączeń om, on, em, en ; pisowni skrótów i skrótowców;

2) wykorzystuje składniowo-znaczeniowy charakter interpunkcji do uwypuklenia sensów redagowanego przez siebie tekstu;

III. Tworzenie wypowiedzi.

1. Elementy retoryki. Uczeń:

1) formułuje tezy i argumenty w wypowiedzi ustnej i pisemnej przy użyciu odpowiednich konstrukcji składniowych;

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

4) zgodnie z normami formułuje pytania, odpowiedzi, oceny, redaguje informacje, uzasadnienia, komentarze, głos w dyskusji;

6) tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: wypowiedź o charakterze argumentacyjnym, referat, szkic interpretacyjny, szkic krytyczny, definicja, hasło encyklopedyczne, notatka syntetyzująca;

11) stosuje zasady poprawności językowej i stylistycznej w tworzeniu własnego tekstu; potrafi weryfikować własne decyzje poprawnościowe;

12) wykorzystuje wiedzę o języku w pracy redakcyjnej nad tekstem własnym, dokonuje korekty tekstu własnego, stosuje kryteria poprawności językowej.

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

IV. Samokształcenie. spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:

2. włącza się w życie kulturalne szkoły, regionu.

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele operacyjne. Uczeń:

- redaguje opis przedmiotu;
- układa pytania związane z przeczytanym tekstem;
- wyjaśnia, czy wulgaryzmy są koniecznym komponentem języka potocznego;
- redaguje rozprawkę na zadany temat.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;

- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- przedmioty codziennego użytku.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Nauczyciel kładzie na biurku różne przedmioty codziennego użytku. Będą potrzebne podczas lekcji do tworzenia opisów.

Faza wprowadzająca:

1. Uczniowie wybierają jeden przedmiot spośród przyniesionych przez nauczyciela i redagują jego opis. Nauczyciel prosi, by dokonali tego takim językiem, jakim mówią na co dzień. Po wykonaniu zadania pyta uczniów, czy łatwo jest opisać coś językiem potocznym, czy jednak prościej jej stosować ten język podczas mówienia.
2. Nauczyciel wyświetla na tablicy temat lekcji, podaje cel zajęć oraz kryteria sukcesu.

Faza realizacyjna:

1. Uczniowie zapoznają się z sekcją „Przeczytaj”. Każda osoba robi to indywidualnie. Następnie chętne osoby przygotowują pytania na bazie przeczytanego materiału i zadają je koleżankom i kolegom w klasie. Młodzież odpowiada na te pytania, tym samym utrwala wiedzę nabytą w tej części materiału.
2. Uczniowie przechodzą do sekcji „Film edukacyjny”. Zapoznają się z dołączonym multimedialnym i w parach wykonują polecenia 1 i 2. Po zakończeniu pracy chętna osoba z pary prezentuje odpowiedź, a nauczyciel weryfikuje jej poprawność.
3. Uczniowie indywidualnie rozwiązują ćwiczenia w sekcji „Sprawdź się” (bez zadania 8.). Pierwszy uczeń, który skończy swoją pracę, podnosi rękę i od tej pory pozostali uczniowie mają minutę na udzielenie wszystkich odpowiedzi. Po upływie ustalonego czasu następuje sprawdzenie odpowiedzi na forum klasy.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel prosi chętnych uczniów o podsumowanie informacji z lekcji: czego uczniowie dowiedzieli się na temat języka potocznego, czy wszystko jest dla nich zrozumiałe, czy należy coś dopowiedzieć, przypomnieć.

Praca domowa:

1. Przeczytaj fragment książki *Piękny styl. Przewodnik człowieka myślącego po sztuce pisania XXI wieku* Stevena Pinkera (ćwiczenie 8 z sekcji „Sprawdź się”. Czy przekonuje cię stanowisko, jakie zajmuje autor w sporze o „czystość” języka, oraz jego argumenty? Napisz wypowiedź argumentacyjną, w której odniesiesz się do tekstu źródłowego i przedstawisz własne stanowisko oraz argumenty dotyczące opisanego problemu.

Materiały pomocnicze:

- Danuta Buttler, *Miejsce języka potocznego w wśród odmian współczesnego języka polskiego*, [w:] S. Urbańczyk (red.), *Język literacki i jego warianty*, Wrocław 1982.
- Iwona Korzeniewska, *Potoczne zachowania językowe młodzieży*, *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, Sectio FF. Philologiae*, 28/1 (2010), s. 45–58, Lublin 2010.

Wskazówki metodyczne

- Uczniowie mogą przed lekcją zapoznać się z multimediami z sekcji „Film edukacyjny”, aby aktywnie uczestniczyć w zajęciach i pogłębiać swoją wiedzę.